

да усагласе своја истраживања, за тим није ни било потребе. Важно је било дати паралелни увид у њихова научна истраживања, упоредити резултате, дати свему томе и лични печат и субјективни доживљај. У међувремену је, у светским размерама, нарасла и теоријско-методолошка литература о проблемима и карактеристикама миграција, што им је омогућило да провере и, по потреби, иновирају своја давна, почетна теоријска сазнања и методолошка опредељења.

Једино поглавље књиге које су заједно потписале јесте уједно и завршно поглавље, које најпре конструише етнички и емигрантски мит на основу животних прича, а потом га структурално деконструише и тумачи базичне опозиције и значења емигрантског мита, који се развија по шеми обреда прелаза кроз фазе путника, странца и емигранта. Оно о чему тај мит говори представља универзалну емигрантску матрицу која прича причу о сусрету различитих култура, обичаја, језика, схватања и навика, о настојањима да се те разлике умање са циљем да емигранту обезбеде самопоштовање и сигурност у сопствене вредности, и уједно пружи основа за прилагођавање новим околностима и новој околини. Но, као и сваки мит, ни овај не успева да разреши основну контрадикцију миграната прве генерације: осећај вечитог странствовања и носталгије за родном грудом.

Ова књига нема закључак у правом смислу те речи, не само зато што се мигрантске приче могу увек изнова причати и проучавати, већ и зато што ауторке остављају своја истраживања отвореним за нова сазнања и нова промишљања увек актуелног и надасве сложеног односа на релацији Ја–Ми–Они.

Да ли ће наша истраживања миграција остати само на нивоу научног дискурса који занима посвећену мањину или ће наићи на шири јавни одјек и подршку, а можда и друштвену корист и практичну примену – не знам, не умест да кажем. Али знам да шаренолика и болно бројна српска мигрантска заједница или дијаспора – од првих иселеника крајем 19. и почетком 20 века, преко послератних политичких емиграната, па економских емиграната, популарно званих гастарбајтери, преко избеглица и азиланата па до савременог феномена „одлива мозгова“ – заслужује сваку научну и друштвену пажњу и проучавање.

Драгана Антонијевић

Јелена Васиљевић, „Антропологија грађанства“

Институт за филозофију и друштвену теорију Београд – *Mediterran Publishing*. Нови Сад 2016.

Др Јелена Васиљевић, научна сарадница са Института за филозофију и друштвену теорију, добила је награду за књигу *Антропологија грађанства* поводом 70 година Етнографског института САНУ. Велики научни допринос ове књиге, настале из докторске дисертације, огледа се у аналитичком и систематичном објашњењу појма грађанства (*citizenship*), као и у указивању на тенденцију културализације грађанства.

Књига је подељена на пет делова. Ауторка на почетку објашњава основни проблем са преводњем појма *citizenship* на наш језик. *Citizenship* се преводи као грађанство или као држављанство, мада су оба појма преуска да би обухватила вишеслојност и комплексност онога што се у англофаној традицији назива *citizenship*. Почетна хипотеза повезана је са тим проблемом превода; *citizenship* обухвата елементе и грађанства и држављанства. У колоквијалном језику, под грађанством се обично мисли на одређени слој популације, међутим, у друштвеној теорији појам грађанства много је шири и означава политичку припадност заједници, која је у уској спрези са културом, правима, идентитетом и институционалним оквиром. Грађанство је један од интелектуално најизазовнијих појмова савремене друштвене теорије, јер настоји да рашчишља везу између појединца и друштва.

У другом поглављу, дат је историјски приказ институције грађанства од античке Грчке и Рима, преко средњовековних градова, до модерног грађанства развијаног у републиканској и либералној традицији. Историјски развој грађанства повезан је са начином на који се теоријски промишљало о њему. Истичу се три димензије грађанства. Прва је димензија статуса, односно држављанства; друга је димензија права (посебно важна у оквиру либералне традиције, која данас доминира дискурсом о грађанству) и трећа, најкомплекснија, димензија идентитета, која се промишља у склопу расправа о универзалности и партикуларности. Двадесети век доноси бројне изазове који поново реконцептуализују бивање грађанином или држављанином, говори се о новим формама грађанства попут грађанства Европске уније и постепено се у појам грађанства улиће аргумент културе.

Треће поглавље представља централни део књиге, посвећен управо аргументу културе у савременим расправама о грађанству. У другој половини двадесетог века култура бива све више политизована и захваљујући поставкама политика признања, диференцираног грађанства и мултикултуралне парадигме, на практичном нивоу деловања све више се јављају захтеви за правима на (своју) културу. На тој тачки почиње реторетизација грађанства, испровоцирана сукобом између идеје универзалног грађанства и неједнако привилегованих идентитета. Примећено је да се јачање културних права временски поклапа са трендом повлачења социјалних и економских права, односно са повлачењем модела државе благостања. Довођење културе у центар политичког дискурса, према многим антрополозима, представља опасност, јер се тиме ризикује да културни партикуларизам постане нови расизам. Антрополошка критика мултикултуралног грађанства ослања се на критику централног појма антропологије, а то је управо култура. Главни проблем са концептом културе јесте тај што он есенцијализује и хомогенизује људске заједнице и најчешће се своди на етнички идентитет. Данас се већина антрополога слаже да је култура динамичан и променљив концепт, који се мора разумети у складу са историјским, политичким и економским околностима.

Четврто поглавље конкретизује теоријске расправе из претходних поглавља на примеру Србије. Прво, ауторка даје историјски приказ трансформације грађанства на просторима бивше Југославије и касније Србије, а затим грађанство представља као живљено искуство. Кроз неколико животних прича, објашњено је како се наведени теоријски проблеми манифестују у реалним искуствима људи.

Приказане су извесне парадоксалне ситуације повезане са нестајањем старих и настајањем нових идентитета, у које су упали људи након распада Југославије. У овом етнографском делу књиге најбоље се види потенцијал антропологије да допринесе савременим расправама о грађанству, али и свим другим појмовима који га окружују и прожимају.

У петом делу ауторка рекапитулира најважније увиде. Књига „Антропологија грађанства“ заиста има велику научну вредност и заслужује да постане својеврсни уџбеник за све оне који се баве проблемима грађанства, држављанства, заједнице, културе, идентитета и политика.

Теодора Јовановић

Владимир Рогановић, „Андрић у Херцег Новом“

„Балканкулт“ фондација, Београд и Општина Херцег Нови, Београд–Херцег Нови, 2018, 188. стр.

Ноћ јулска, улица Његошева, она иста од пре педест година, кућа и врт – складност и умереност некадашњих власника: градитеља културе и уметности – нобеловца, писца Иве Андрића и костимографа и професора Милице Бабић. Након дуге тишине, напослетку су се поново отворила врата Андрићеве куће, овог пута да би у њој била промовисана монографија др Владимира Рогановића „Андрић у Херцег Новом“.

Петљају се ветрови јужни и западни, носе мирисе мора и растиња све до Ловћена и Орјена (често се то овде дешава), отварају се странице књиге у којој се преплићу два писца, аутор Владо Рогановић и онај о коме је писано – Иво Андрић, и Топла, где смо се нашли што рођењем, што трајањем, што поводом овог или оног, само нама знаног момента.

„Херцег Нови је једини град на свету у коме је Иво Андрић подигао кућу“, пише на корицама књиге. У овом граду од камена, стрмина и природног растиња, никада ништа није постало довољно старо, јер ни име му на то не да право. И отуда ова књига Владимира Рогановића, на којој је штедро и минунциозно рађено, и јесте посвећена новима – онима који тек долазе.

Књига у руци још носи мирис штампарије. Наслов гласи: АНДРИЋ У ХЕРЦЕГ НОВОМ. Аутор је др Владимир Рогановић, вредан и надасве стручан и образован стваралац. Издавачи Општина Херцег Нови и Балкан култ фондација, рецензенти угледни – академик Слободан Грубачић и др Бранко Тошовић, професор емеритус, уредник врсни Милојко Кнежевић, уз изузетни дизајн Александра Прибићевића.

Књига о Андрићу у Херцег Новом започиње речима: „Чему, дакле, додавати, о Андрићу? [...] Зато да би се остварио један знамен о Андрићу у Херцег Новом. Не само у славу Андрићу; нити само због Херцег Новог. Него због нових.“ Томе следе ауторове речи захвалности најмилијима, а потом садржај, миран и следствен, господски сведен: *Стазе, новске, Лица, новска* (међу којима су се нашли Милица Бабић, Гун Бергман, Бранко Топић, Зуко Џумхур, Михаило